
МЕДІА-МОВА

УДК 811.161.2: [398+34]

Світлана Лавриненко

ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАРОДНОЮРИДИЧНОЇ ІНФОРМАТИВНОСТІ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто проблеми становлення лінгвоконцептологічного підходу до вивчення мовних одиниць. Представлено огляд різноманітних методик досліджень, здійснених у межах зазначеного напрямку. Окреслено перспективи лінгвоконцептологічного аналізу народноюрідичної інформативності українського фольклорного тексту.

Ключові слова: лінгвоконцептологія, народноюрідична інформативність, український фольклор.

В статье рассмотрены проблемы становления лингвоконцептологического подхода к изучению языковых единиц. Дан обзор разнообразных методик исследований, осуществленных в рамках указанного направления. Намечены перспективы лингвоконцептологического анализа народноюрідической информативности украинского фольклорного текста.

Ключевые слова: лингвоконцептология, народноюрідическая информативность, украинский фольклор.

The article considers the development of linguo-conceptual approach to linguistic units, contains a survey of research methods with the above mentioned framework and highlights perspectives of linguo-conceptual analysis of Ukrainian folklore texts through the lens of the folk juristical informativeness.

Key words: lingual conceptology, folk juristical informativeness, Ukrainian folklore.

Метою нашої статті є систематизація досвіду сучасного застосування елементів лінгвоконцептологічних методик і формулювання загальних засад аналізу мовного підґрунтя концептуалізації народноюрідичної інформативності фольклорного тексту.

Як засвідчено у фундаментальних працях О. П. Івановської та М. В. Гримич, відтворені мовною системою фольклорної традиції народноюрідичні погляди пов'язуються з невимушеними текстовими фіксаціями відповідних гештальтів української культури, оскільки разом з багатьма іншими різновидами буттєвої компетенції усна спадщина акумулювала й правову інформативність, передану особливими, адекватними змісту способами. Вербальні посесори народноюрідичних уявлень не включають об'єктиваций правових понять у вигляді кодифікованих законодавчих положень: правовий сегмент фольклорного масиву реалізується опосередковано, прочитується в окремих сюжетних лініях, моделях поведінки персонажів, словесних формулах тощо. Тексти різних жанрів містять спонтанні мозаїчні фіксації первісних етноправових уявлень, системний розгляд яких дає змогу реконструювати етапність формування мережі смислових контурів народноюрідичної концептосфери. Отже, обґрунтування підходу до вивчення лінгвального боку народноюрідичних концептів фольклорного тексту є актуальним.

Під методикою вивчення концептів розуміють сукупність прийомів, методів та послідовність етапів аналізу предмету дослідження. На думку В. І. Карасика, методика вивчення культурних доміант у мові становить систему дослідницьких процедур, спрямованих на висвітлення їх смислового потенціалу в межах певної культури [8, 171].

Метод лінгвоконцептуального аналізу, основними етапами якого виступають формалізація, ідеалізація, моделювання структур свідомості, має на меті реконструкцію когнітивних механізмів упорядкування знань про об'єкти позамовної дійсності. Опис смислових контурів знань здійснюється із застосуванням метамови лінгвістики на базі різноманітних когнітивних моделей. У сучасній лінгвоконцептології поширений двовекторний погляд на метод концептуального аналізу, який, з одного боку, розглядається як власне аналіз концептів, а з іншого — як аналіз за допомогою концептів. Між різними авторами немає згоди не тільки відносно того, яким має бути набір процедур, котрий треба вважати концептуальним аналізом, а й стосовно того, що слід вважати його результатом. О. О. Селіванова наголошує на тому, що лінгвоконцептуальний аналіз є не стільки окремим методом, скільки сукупністю методик, об'єднаних спільною метою [24, 419–420].

Сучасна лінгвоконцептологія спирається на різні підходи до опису й вивчення концептів, серед яких теорія профілювання, запропонована Е. Бартмінські, теорія концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона, теорія гештальтного виявлення глибинних характеристик імені, обґрунтована Л. О. Чернейко та В. А. Долинським на прикладі методики аналізу концепту «доля». Гештальт визначається дослідниками як «імплікатура дієслівної чи іменної сполучуваності імені» [27, 20–21], на основі вивчення згаданої сполучуваності формується концептуальна структура абстрактного імені, що об'єднує гештальти й гештальтні утворення.

В. А. Маслова у процесі вивчення універсальних концептів, власних усім народам (простір, час, число), і національно специфічних (російських: туманний ранок, зимова ніч, дурень, воля та ін.), робить висновок, що використання тих чи інших методів, методик, прийомів і способів дослідження у кожному конкретному випадку залежить від складності концепту, мети та завдань, сформульованих науковцем, лінгвістичних особливостей фактичного матеріалу. Розроблена дослідницею методика включає такі процедури й етапи: визначення референтної ситуації, до якої належить концепт; встановлення місця аналізованого концепту в мовній картині світу нації через звернення до енциклопедичних та лінгвістичних джерел; з'ясування етимології компонентів концепту; аналіз концепту на базі різноманітних контекстів; зіставлення отриманих результатів з моніторингом асоціативних зв'язків ключових лексем; вивчення інтерпретації концепту в інших видах мистецтва (живописі, музиці, скульптурі, архітектурі тощо) [15, 45–46].

Аналізуючи пареміологічне втілення ціннісних концептів у російській мові, Л. Б. Савенкова описує кожний з них, спираючись на систему логем — сформульованих засобами мови узагальнюючих висхідних ідей, що поєднують групи конкретних характеристик та оцінок культурно значущих смислів, наявних у прислів'ях та приказках [22, 260]. Важливим етапом роботи дослідниця вважає співставлення механізмів формування основних аксіологічних концептів, наявних у буденній свідомості носіїв російської мови, та виявлення їх місця у системі цінностей соціуму. Таким чином, методика дослідження обумовлена лінгвокультурологічним підходом до вивчення мовного матеріалу (прислів'їв та приказок) у межах мовної картини світу російського етносу.

Прикладом комплексного зіставного лінгвокультурологічного вивчення сутності емоційних концептів російської та німецької мов може слугувати дослідження М. О. Красавського [14], який зосередив увагу на синонімічних рядах таких емоційних концептів, як страх, радість, журба, гнів, та здійснив аналіз зазначених концептів у кілька етапів: 1) зіставне вивчення етимології номінатів кожного з виділених синонімічних рядів у російській та німецькій мовах; 2) аналіз парадигматичних зв'язків номінатів емоцій у російській та німецькій мовах (синонімія, антонімія, гіперонімія); 3) дослідження синтагматичних зв'язків базисних номінатів емоцій; 4) концептуалізація емоцій у наївних картинах світу німецької та російської мов; 5) концептуалізація наукових картин світу.

М. В. Пименова вивчає концепти, що позначають іпостасі внутрішнього світу людини в російській та англійській мовних картинах світу. Зіставне дослідження таких концептів, як душа, сумління, дух, воля, уява, серце, розум, базується на методиці, що полягає у виявленні типологічних ознак концептів, на основі яких будуються когнітивні моделі, властиві мовам, що порівнюються, і робляться висновки щодо концептуалізації внутрішнього світу людини у відповідних лінгвокультурах. Дослідниця пропонує вивчати концепти поетапно шляхом аналізу лексичного значення та внутрішньої форми слова, що номінує концепт; виявлення синонімічного ряду лексем; опису способів категоризації концепту у мовній картині світу; встановлення способів концептуалізації як вторинного переосмислення відповідної лексеми; вивчення метафор і метонімії; дослідження сценаріїв [18, 38]. Наголошуючи на значущості мовних фактів у вивченні концептів, М. В. Пименова зазначає, що «концептуальні структури знання про внутрішній світ людини експлікуються у системних парадигматичних і синтагматичних зв'язках мовних одиниць» [19, 16].

Для концептуальних досліджень зарубіжної лінгвістики також характерні різні методики. Так, шведські науковці М. Ског-Седерсвед та А. Стедье розробили методику поетапного вивчення концептів у межах проекту «Етичні концепти й ментальні культури», маючи на меті виявлення у дзеркалі лексико-фразеологічної системи мови добродійного й порочного з точки зору суспільства [30, 127–128]. Згадану методику було застосовано для зіставного дослідження концепту «лінь» у шведській та німецькій мовних культурах. Перший етап пере-

дбачав виявлення лексичних та фразеологічних складників концепту. Другий етап полягав у встановленні культурного тла (гінтерграунда) мовних одиниць і характеристики розбіжностей у способах мислення й формування ціннісних уявлень, властивих шведському та німецькому етносам. Метою третього етапу був кількісно-якісний аналіз семантики та етимології мовних одиниць-об'єктиваторів концепту на матеріалі шведських та німецьких байок, казок, прислів'їв, приказок тощо.

Німецький лінгвіст М. Шварц, обстоюючи методику вивчення концепту з позицій когнітивної семантики, виходить з усвідомлення дворівневості концепту, за якої внутрішній рівень стосується організації його структури, а зовнішній визначає відношення конкретного концепту з іншими аналогічними явищами [28, 55]. Зосереджуючи увагу на репрезентативному аспекті об'єктивації концепту, дослідник характеризує його не лише як вмістилище інформації про зовнішній світ, але й як фіксацію способів збереження знання [29, 12].

Методику опису змістового плану концепту запропонував німецький мовознавець М. Фляйшер [31], сферою зацікавлення якого стали колективні символи — значущі для всього національного універсуму поняття з яскраво вираженою культурною обумовленістю та реалізованою (позитивною чи негативною) оцінністю. Зіставне дослідження колективних символів німецького та польського етносів здійснювалося у такому порядку: 1) виявлення колективних символів на основі опитування носіїв німецької та польської мов; 2) встановлення ієрархії колективних символів, наділених у свідомості носіїв німецької та польської мов позитивною чи негативною оцінністю; 3) здійснення паралельного аналізу лексичних значень маркерів колективних символів та їх додаткових культурно-специфічних смислів.

Дослідження німецького концепту «праця» базувалося на критичному аналізі й систематизації наявних підходів, наслідком чого стало впровадження комплексної стадійної методики. У ході першої стадії на основі методу полів встановлювалася структурна модель концепту, розглядалася ієрархічна організація та кореляція його компонентів. Друга стадія передбачала дослідження семантичного розвитку ключових компонентів концепту, що дозволило реконструювати динаміку поглядів німецького народу на працю. На третій стадії було висвітлено парадигматичні зв'язки мовних репрезентантів концепту «праця».

Культурно-когнітивний потенціал синонімії дозволив оцінити вербалізацію концепту як динамічний процес, що відтворив різноманіття пізнання аспектів трудової діяльності. Антонімія засвідчила протилежні грані осмислення концепту, продемонструвала нетотожність світоглядних позицій представників німецького етносу в рецепціях поняття «праця». Змістом четвертого етапу стало вивчення синтагматичних зв'язків номінаторів праці, на основі якого було встановлено типологічні ознаки концепту як бази для виявлення культурних кодів (когнітивних моделей), найбільш характерних для предмету дослідження. На п'ятому етапі концепт «праця» було розглянуто у різних типах дискурсів, що дозволило скласти на базі індивідуальних й колективних вражень, думок, настанов, стереотипів цілісне уявлення про концепт.

У межах провідних напрямів сучасного українського мовознавства досить помітно представлені лінгвоконцептологічні тенденції. Зокрема, С. Я. Єрмоленко акцентує на необхідності пошуків інструментарію вивчення мовного забезпечення феноменологічних орієнтирів національного світогляду. «...Українська мова як об'єкт пізнання виходить сьогодні за межі власне лінгвістичної наукової парадигми. Традиційний підхід до вивчення структур мови, граматики, стилістики і культури мови, лексикології і фразеології, історії літературної мови, діалектології, тобто синхронний і діахронний опис української мови не задовольняє потреб окремої галузі гуманітарного знання — українознавства» [4, 6].

В. І. Кононенко пропонує вивчати лінгвокультурні концепти з позицій етногерменевтики — напряму лінгвістики, що досліджує мовні факти з метою осягнення специфіки національного сприйняття світу, виявлення значущості тих чи інших фрагментів дійсності, зафіксованих мовою відповідної культури [11].

А. К. Мойсієнко, розмірковуючи про співвідношення концептуального й словесного конструктів, наголошує на необхідності когнітивного суперлінейного пізнання поетичної мови як засобу художнього мислення, як системної організації мистецького твору, як результату мовноестетичного освоєння екстралінгвального світу, оскільки поєднання власне текстового й когнітивного аналізу дає змогу розглянути потенційні можливості, інгерентно закладені в тексті [16, 6–7].

В. В. Жайворонюк підкреслює важливість дотримання комплексної методики дослідження, що передбачає застосування емпіричного спостереження, зіставлення, узагальнення, естетико-стилістичної контекстуальної інтерпретації та концептуального аналізу з особливим акцентом на когнітивно-лінгвістичному висвітленні досліджуваного матеріалу [5].

Н. В. Слухай суттєвим засобом вивчення міфопоетичної концептуалізації вважає метод логіко-семіотичної рамки, апробований у ході аналізу первісних етнокультурних концептів східних слов'ян [25].

М. М. Полюжин обстоює позицію, згідно з якою усі прагматичні вияви й параметри лінгвокультурних концептів мають вивчатися у взаємозв'язку на засадах інформативності, когезії, структурності, адресації до фонових знань [20, 152].

Т. А. Космеда підкреслює значущість психолінгвістичного експерименту для забезпечення результативності аналізу ціннісного потенціалу концептосистеми [12, 5].

Ю. Л. Мосенкіс проектує лінгвоконцептологічний підхід на сферу сакрального фонду праісторії мови, що підтверджується когнітивною інтерпретацією методу «слів і речей» у процесі реконструкції трипільського субстрату й виявлення віддалених генеалогічних зв'язків української лексики [17, 206-207].

Представлені у студіях українських мовознавців процедури лінгвоконцептуального аналізу відзначаються варіабельністю. Головною проблемою різних підходів до лінгвоконцептуального аналізу, з точки зору О. О. Селіванової, є пошук проміжної метамови опису концептів. Якщо така метамова не використовується, робота обмежується дистрибутивним і контекстуальним аналізом, що інтерпретують зміст певного поняття шляхом опису контекстного оточення й пояснення різних метафоричних перенесень ключового знака концепту та його дистрибуції. На думку дослідниці, методика лінгвоконцептуального аналізу має спиратися на досвід моделювання різноманітних структур репрезентації знань, апробованих на гіпертекстовому матеріалі. При цьому особливих акцентів потребують демонстрація зв'язків пізнавальних механізмів свідомості й позасвідомого та унаочнення кореляції набору смислових компонентів [23; 24].

І. О. Голубовська вважає методологічною базою етнолінгвоконцептологічного дослідження квантово-хвильову фізичну теорію, згід-

но з якою фізичний простір виступає певним чином «квантованою» сутністю, де властивості частинки та хвилі збігаються. Дослідниця обстоює ізоморфізм структурації фізичного та мовного семантичного просторів і вважає за потрібне застосовувати до вивчення структурних компонентів концептів прототиповий підхід, аналіз за методикою семантичних примітивів, прийом психолінгвістичного семантичного шкалування тощо [2, 5].

О. Ю. Карпенко у процесі лінгвістичного дослідження онімоконцептів пропонує використовувати аналіз актів мовлення (текстів), що породжуються поєднанням концептів; асоціативний експеримент; спостереження й самоспостереження із залученням традиційних для мовознавства методів — описового, кількісного, порівняльного, системного [10, 11–12].

Н. К. Кравченко подає зразки інтерактивного моделювання концептосфери шляхом когнітивно-комунікативної декомпозиції [13, 8].

В. Л. Івашенко характеризує лінгвоконцептуальний аналіз як особливий метод ментально-мовного опису концептуальних структур, у межах якого діють прийоми моделювання понять, системного аналізу, метаопису концептуальних структур, тренованої інтроспекції з метою експлікації параметрів опису-моделювання концептуальних структур, типологізації концептів, дистрибутивного аналізу [6, 14].

Т. П. Вільчинська моделює оригінальну методику виявлення лінгвальних засобів об'єктивації ядерних сакральних концептів-образів української поетичної мови. Основним дослідниця вважає метод семантико-аксіологічного поля, безпосередньо спрямований на моделювання польової структури концепту, тобто на виділення в ній ядра (базової когнітивної структури), приядерної зони та периферії, а також на відповідну систематизацію всієї сукупності лексичних репрезентацій досліджуваних концептів [1, 4–5].

У пошуках шляхів осмислення мовного матеріалу дослідники досить часто звертаються до надбань лінгвоконцептології, про що свідчать результати дисертаційних досліджень Т. Я. Волкової, М. В. Мамич (2002); З. С. Василько, В. В. Калько, Г. В. Кочерги (2003); О. А. Молодичук, О. А. Петриченко, О. М. Самусенко, В. Ф. Старко, О. М. Цапок (2004); С. П. Запольських, Т. В. Ковтун, О. Б. Кузьміної, Я. В. Приходи (2005); У. О. Карпенко, О. С. Пальчевської,

В. А. Філінюк (2006); Ю. О. Дем'янової, І. І. Казимир, Л. В. Савицької, О. Г. Скідан М. В. Філіпчук (2007); Ж. В. Краснобаєвої-Чорної, І. І. Рогальської, Т. В. Сурадейкіної (2008) та ін.

Зазначене розмаїття підходів є знаком етапності становлення лінгвоконцептологічної методики як самостійного способу когнітивного осмислення мовного матеріалу. Проблема ускладнюється й різномірністю концептів, які, окрім розгалуженої системи матеріально виражених складників (лексем, фразем, міфологем, культурем, паремій, прецедентних текстів, асоціативних ремінісценцій, наукових термінів, емоційних дефініцій) можуть містити передконцептуальні структурні компоненти, занурені в підтекст чи притекст.

Оскільки предметом вивчення лінгвоконцептології є сутність мовних одиниць, що об'єктивують той чи інший концепт, а кінцевою метою — моделювання концепту як мисленнєвої одиниці за даними мови, тобто реконструкція когнітивної свідомості, важливою частиною лінгвоконцептологічного дослідження є когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних одиниць, що окреслюють смислові контури обраної для аналізу сфери людського досвіду — саме цей етап лінгвоконцептуального аналізу переводить мовні факти у когнітивні й дозволяє приступити до моделювання концепту або концептосфери [21, 173].

Під семантико-когнітивною інтерпретацією, спираючись на досвід Й. А. Стерніна [26, 156], розуміємо мисленнєве узагальнення й абстрагування результатів опису значень вербальних засобів, що об'єктивують концепт, з метою виведення й формулювання когнітивних ознак, презентованих тими чи іншими мовними компонентами концепту, що має забезпечити підстави підсумкового моделювання його змісту й структури. Цілком погоджуємося з думкою, що усі здобуті до когнітивної інтерпретації семантичні описи — не відтворюють сутності концепту, а лише інтерпретують значення номінативних одиниць-вербалізаторів окремих когнітивних параметрів. Без етапу когнітивної інтерпретації з'ясувати сутність концептуалізації неможливо: якщо згаданий етап оминати, моделювання концепту зійде до сумування значень одиниць, які презентують його частини, що суттєво деформує й збіднить уявлення про механізми концептуалізації.

З нашого погляду, встановлення лінгвоконцептуальних ознак народноюридичної інформативності фольклорного тексту має здійс-

нюватися через когнітивну інтерпретацію сем, наративних структур, метафор, що її опредмечують; накладання результатів спостережень на мережу гештальтів відповідної сфери людського досвіду; виявлення кластерних конекцій мовних фактів та одиниць свідомості на рівні фреймів, слотів, скриптів гіпертексту; узагальнення когнітивних класифікаційних ознак предмету дослідження на основі аналізу результатів асоціативного експерименту.

Осмилення семантичного наповнення номінаційних полів етноправових концептів та виявлення їх когнітивних ознак потребує максимально повного опису значень мовних одиниць, які об'єктивують концепти, а також презентації кожного окремого значення за допомогою власного набору сем, що відтворюють когнітивні ознаки досліджуваного концепту. Важливою процедурою параметризації народноюрідичних сем є ранжування когнітивних ознак, котре дозволяє розподілити їх за зонами — ядро, близька / далека периферія, інтепретативне поле.

Наративні структури-стимули підлягають когнітивній інтерпретації у формі узагальнення смислів (зведення близьких смислів до одного найбільш абстрагованого). Вивчення частотності реалізації тих чи інших правових смислів у текстах різних жанрів (казках, піснях, думах, баладах, легендах) допомагає з'ясувати, які наративні структури об'єктивують наскрізні для фольклорної традиції смисли. Вивчення смислів наративних структур дозволяє систематизувати їх когнітивні складники й сформулювати відповідні твердження про концепти, представлені у свідомості носіїв етноправового досвіду, але не оформлені на текстовому рівні.

Когнітивна інтерпретація метафор веде до уточнення ознак структури концепту. Згадані ознаки видобуваються зі змісту підстави порівняння, яке покладено в основу метафори. Інтерпретація когнітивних метафор — складне завдання, оскільки, по-перше, основою метафори можуть бути кілька ознак об'єкта метафоризації, а по-друге, засобом метафоризації часто стає глибоко суб'єктивне сприйняття предмету чи явища.

Когнітивна інтерпретація результатів асоціативних експериментів може здійснюватися шляхом виділення асоціатів (мовних презентацій), що об'єктивують значення складників концепту. Асоціати, близькі за семантичним наповненням, узагальнюються в інтеграль-

ні когнітивні ознаки, які потребують словесного вираження. Для позначення кожної когнітивної ознаки обирається найменування найбільш частотної нейтральної у стилістичному плані реакції респондентів. Важливо відзначити, що процес когнітивної інтерпретації результатів асоціативного експерименту має охопити усі зафіксовані асоціати, включаючи одиничні, та виявити систему однотипних й взаємовиключних класифікаційних ознак концептуалізації. Дотримання вищезазначених процедур, з нашої точки зору, сприятиме всебічному лінгвоконцептологічному дослідженню й системному описові мовних засобів, що об'єктивують фольклорну концептосферу права.

Таким чином, у науковій літературі існує чимало різноманітних підходів до опису концептів: суттєва кількість сучасних мовознавчих розвідок тією чи іншою мірою орієнтовані на лінгвоконцептологічні узагальнення.

Методики лінгвоконцептологічних досліджень визначається багатьма факторами, зокрема підходом, у межах якого здійснюється вивчення концепту (психологічним, логічним, філософським, лінгвокультурологічним, лінгвокогнітивним, інтегративним); структурним й змістовим типом обраного для аналізу концепту; мовним матеріалом, який приймається дослідником за основу об'єктивації концепту; проекцією кваліфікаційних ознак концепту на етномовну картину світу.

Основними засадами вивчення процесів концептуалізації народноюридичної інформативності фольклорного тексту мають бути: врахування її залежності від параметрів етносвідомості соціуму; вивчення вербальних презентацій рефлексивного досвіду на тлі співвідношення континуумів національної культури та індивідуальної субкультури концепторів; усвідомлення мотиваційної бази досліджуваного концепту та його місця у відповідній концептосфері.

Перспективи дослідження пов'язуються з можливістю практичного застосування досвіду провідних мовознавців у процесі лінгвоконцептуального аналізу смислових контурів права, відтворених українською народною творчістю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Вільчинська Т. П.* Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові XVII–XX ст.: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук. — К., 2009.
2. *Голубовська І. О.* Етнічні особливості мовних картин світу. — К., 2004.
3. *Гримич М. В.* Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX — поч. XX ст. — К., 2004.
4. *Єрмоленко С. Я.* Мова і українознавчий світогляд. — К., 2007.
5. *Жайворонок В. В.* Українська етнолінгвістика: Нариси. — К., 2007.
6. *Іващенко В. Л.* Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецької термінології). — К., 2006.
7. *Івановська О. П.* Звичаєве право в Україні: Етнотворчий аспект. — К., 2002.
8. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. — М., 2004.
9. *Карасик В. И., Слышкин Г. Г.* Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И. А. Стернина. — Воронеж, 2001. — С. 75–80.
10. *Карпенко О. Ю.* Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв. — Дис. ... д-ра філол. наук. — О., 2006.
11. *Кононеко В. І.* Концепти українського дискурсу. — Івано-Франківськ, 2004.
12. *Космеда Т. А.* Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. — Л., 2000.
13. *Кравченко Н. К.* Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса. — К., 2006.
14. *Красавский Н. А.* Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах: Монография. — М., 2008.
15. *Маслова В. А.* Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. — Мн., 2008.
16. *Мойсієнко А. К.* Слово в апперцепційній системі поетичного тексту: Декодування Шевченкового вірша. — К., 2006.
17. *Мосенкіс Ю. Л.* Українська мова у Євразійському просторі. — К., 2006.
18. *Пименова М. В.* Этногерменевтика языковой наивной картины внутреннего мира человека. — Кемерово, 1999.
19. *Пименова М. В.* О некоторых способах концептуализации внутреннего мира человека // Язык. Миф. Этнокультура. — Кемерово, 2003. — С. 160–164.
20. *Положин М. М.* Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. — Ужгород, 1999.
21. *Попова З. Д., Стернин И. А.* Семантико-когнитивный подход как направление когнитивной лингвистики // Vita in Lingua: К юбилею профессора

- С. Г. Воркачева / Отв. ред. В. И. Карасик. — Краснодар, 2007. — С. 172–181.
22. *Савенкова Л. Б.* Языковое воплощение концепта // Проблемы вербализации концептов в семантике текста: Материалы междунар. симпозиума. Волгоград, 22–24 мая 2003 г.: в 2 ч. — Ч. 1. Научные статьи. Волгоград, 2003. — С. 258–264.
 23. *Селиванова Е. А.* Когнитивная ономазиология. — К., 2000.
 24. *Селиванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. — Полтава, 2008.
 25. *Слухай Н. В.* Етноконцепти та міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології. — К., 2005.
 26. *Стернин И. А.* Когнитивная интерпретация результатов лингвистических исследований // Новое в когнитивной лингвистике: Материалы I Международной научной конференции. Серия «Концептуальные исследования» / Отв. ред. М. В. Пименова. — Кемерово, 2006. — Вып. 8. — С. 155–163.
 27. *Чернейко Л. О., Долинский В. А.* Имя «судьба» как объект концептуального и ассоциативного анализа // Вестник МГУ. Серия 9: «Филология». — 1996. — № 6. — С. 20–41.
 28. *Schwarz M.* Kognitive Semantiktheorie und neuropsychologische Realität: repräsentationale und prozedurale Aspekte der semantischen Kompetenz. — Tübingen, 1992.
 29. *Schwarz M.* Einführung in die kognitive Linguistik. — Tübingen und Basel, 1996.
 30. *Skog-Sundersved M, Stedje A.* Der Arbeit aus dem Wege gehen. Zur Beschreibung und Bewertung der Faulheit im Deutschen und Schwedischen // Ethische Konzepte und mentale Kulturen. Auf der Suche nach ethischen Konzepten in Wortschatz und Phraseologie. — Umea Swedisch Science Press, 1997. — S. 127–162.
 31. *Fleischer M.* Die moderne deutsche Kollektivsymbolik vor dem Hintergrund der polnischen Variante // Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Studien zur Phraseologie und Pragmiologie. — Bochum, 1995. — S. 121–162.